

N:o 49.

Af herr **Andersson, Axel Gustaf**, *angående utvidgning af allmänna läroverket i Sundsvall till fullständigt läroverk äfven på latinlinjen.*

I Kungl. Maj:ts proposition angående ändrad anordning af rikets allmänna läroverk samt lönereglering för de vid dem anställda lärarne omförmäles, att Sundsvalls läroverkskollegium och stadsfullmäktige i Sundsvall hos Kungl. Maj:t anhållit, att Sundsvalls allmänna läroverk måtte utvidgas till fullständigt läroverk äfven på latinlinjen, hvilken underdåniga anhållan vunnit understöd af stiftsstyrelsen, men att Kungl. Maj:t ej ansett sig för närvarande böra afgöra frågan.

Mig synes, att kollegiet och stadsfullmäktige, hvilkas underdåniga skrivelser i afskrift biläggas, anført fullgiltiga skäl för att frågan icke bör undanskjutas, och det kan icke anses vara ur vägen, att frågan behandlas af det särskilda utskott, som tillsatts för behandling af den kungl. propositionen.

Det är icke med rättvisa och billighet förenligt, att det egentliga Norrlands största stad, belägen i ett af landets folkrikaste distrikt, skall vara i saknad af ett fullständigt läroverk.

Jag hemställer alltså,

att Riksdagen i sammanhang med beslut om förändrad organisation af rikets allmänna läroverk

måtte besluta, att Sundsvalls allmänna läroverk skall utvidgas till fullständigt läroverk äfven på latinlinjen, och att i den kungl. propositionen måtte göras de ändringar och tillägg, som af detta beslut kunna för-
anledas.

Stockholm den 26 februari 1904.

Ax. G. Andersson.

I motionen instämmer:

E. A. Enhörning.

Bil. 1.

Utdrag af protokoll vid Sundsvalls läroverkskollegii sammanträde den 28 augusti 1903. Närvarande lärverkets inspektor, d:r O. Söderbaum, och samtliga ämneslärare, utom lektor Adlerz, samt teckningsläraren och undertecknad rektor.

§ 2. Beslöt kollegiet, på framställning af undertecknad, enhälligt att hos Kongl. Maj:t göra en underdånig framställning om läroverkets utvidgning till fullständigt äfven på latinlinjen och godkändes såsom kollegiets yttrande i frågan följande skrifvelse, hvilken skulle å kollegiets vägnar expedieras af undertecknad rektor:

»Till Konungen.

Då inom närmaste framtiden genomgripande förändringar uti de allmänna läroverkens organisation torde vara att förvänta med anledning af de omfattande förslag i sådant syfte, som uppgjorts af den för ändamålet förordnade läroverkskommittén, finner Sundsvalls allmänna läroverks kollegium sig böra hos Eders Kongl. Maj:t göra underdånig framställning om vidtagande af åtgärder i och för nämnda läroverks utvidgning till fullständigt allmänt läroverk äfven på latinlinjen.

Såsom stöd för en sådan framställning anhåller kollegiet i underdånighet få anföra följande.

Då Sundsvalls förutvarande 5-klassiga läroverk utvidgades till högre allmänt läroverk, erhöi det endast reallinje i sjetten och sjunde klasserna. Att just reallinjen då kom till stånd härstädes, var så mycket naturligare som de närmaste högre allmänna läroverken i Hernösand, Östersund och Hudiksvall då saknade fullständig reallinje. Sundsvalls allmänna läroverk har också under en följd af år mottagit lärjungar på

reallinjen från särskildt de två förstnämnde läroverken och sålunda så att säga kompletterat dessa läroverk, liksom å andra sidan dessa mottagit lärjungar på latinlinjen från Sundsvalls allmänna läroverks femte klass.

På senare åren har emellertid ställningen väsentligt förändrats därigenom att vid Hernösands och Östersunds läroverk inrättats äfven fullständig reallinje. Däraf har följden blifvit, att Sundsvalls allmänna läroverk, som dock är det största i stiftet, numera är i en afgjordt ogynnsammare ställning än *alla* öfriga därmed jämförliga läroverk inom Hernösands stift. Det är nämligen nu det *enda* högre allmänna läroverk inom stiftet, som *icke* är fullständigt på båda linjerna, det *enda*, som saknar latinlinie på det högsta stadiet.

Det oegentliga häruti träder starkt i dagen, då man betänker, att Sundsvalls allmänna läroverk, trots dessa ogynnsamma förhållanden, är det till lärjungeantalet *största* och det, som har att uppvisa den *starkaste* och *jämnaste* ökningen i lärjungeantal inom stiftet.

Den ort, där detta läroverk har sin verksamhet, är som bekant en af de mest betydande och kanske den folkrikaste i hela riket. Redan ur denna synpunkt är det anmärkningsvärdt, att stiftets största och lifligaste stadssamhälle skall i afseende på allmänna undervisningsanstalter för den manliga ungdomen vara *sämre* lottadt än *alla* öfriga städer med högre allmänna läroverk inom stiftet.

Den kringliggande landsbygden är som bekant ovanligt folkrik samt i industriellt och ekonomiskt afseende särdeles framstående, hvadan den måste anses såsom ett synnerligen lämpligt område för ett *fullständigt* allmänt läroverk, och behovet af ett sådant på denna ort är alldeles påtagligt.

Kollegiet kan ej heller underlåta att kraftigt framhålla vikten och betydelsen af, att de intellektuella intressena, så långt som möjligt är, *fullständigt* tillgodoses på en ort, där de materiella sträfvandena nått en så stor utveckling som här är fallet. Det synes kollegiet, som om just en sådan ort *företrädesvis* är i behof af så *mångsidiga* och *fullständiga* bildningsanstalter som möjligt, om icke utvecklingen skall taga en alltför ensidig riktning.

Gentemot redan befintliga allmänna skolor och läroverk har intresset och offervilligheten härstädes både från kommunens och enskildes sida varit så stora, att man svårligen kan förutsätta mera. Kollegiet dristar därför att framhålla det såsom en statens angelägenhet och plikt att härvid fylla den brist, som kan förefinnas.

Att den stympade latinlinje, som nu finnes vid läroverket i 4:de och 5:te klasserna, skall föra en mera tynande tillvaro, är ju alldeles naturligt, men lika säkert torde äfven vara, att latinlinjen härstädes skulle röna större tillslutning, om den utsträcktes till de högsta klasserna.

Också får man ofta och från olika håll höra förfrågningar, om icke tillfälle kan beredas för lärjungar att härstädes genomgå fullständig latinlinje, och lifliga önsknings uttalar ofta i denna riktning från föräldrars och målsmäns sida.

Ett icke så ringa antal realstudenter från detta läroverk hafva äfven måst underkasta sig den betungande kompletteringen i latin, då de fortsatt sina studier vid universitet.

En annan mycket svår olägenhet, som det nuvarande tillståndet medför, visar sig däri, att en del lärjungar, som sakna anlag för de reala ämnena, särskildt matematik, nu utaf lokala och personliga förhållanden tvingas in på den reala linjen, där de nedtynga undervisningen och ofta misslyckas eller endast med största svårighet och svagt resultat arbeta sig fram genom läroverket, under det att de i många fall mycket bättre skulle fylla sin plats på latinlinjen. Man må icke heller förbise de stora uppoffringar, som en del i Sundsvall bosatta familjer måste underkasta sig genom att nödgas sända sina söner till andra städer med latinläroverk.

Skulle emellertid Eders Kungl. Maj:t icke finna en framställning om erhållande af fullständig latinlinje vid Sundsvalls allmänna läroverk förtjäna nådigt afseende, får kollegiet underdånigast anhålla, att åtgärder måtte vidtagas för upprättande af en *latinlinje B*, hvilken linje öfver hufvud visat sig synnerligen lifskraftig och med sympati omfattad vid våra läroverk.

Då reallinjen och latinlinjen B till största delen torde komma att undervisas gemensamt, torde en latinlinje B härstädes knappast kräfva mera än två nya lärarekrafter, under förutsättning att latinet uppflyttas till nedre sjetten klassen, hvadan den ekonomiska sidan af saken ej synes böra lägga afsevärda hinder i vägen.

Beträffande de lokaler, som behöfvas för en dylik latinlinje, torde dessa kunna beredas inom läroverkets byggnader utan allt för stor svårighet.

På grund af hvad här ofvan anförts vågar kollegiet i underdånighet hoppas på Eders Kongl. Maj:ts kraftiga och ynnestfulla medverkan till

att Sundsvalls allmänna läroverk måtte erhålla den här ifrågasatta utvidgning och således sättas i stånd att bättre än hittills kunna fylla sin ansvarsfulla uppgift på denna ort.

På Sundsvalls allmänna läroverks kollegii vägnar:

Underdånigast

Fredrik Törnvall.»

§ 3. Till att justera dagens protokoll utsågos lektor Lilliestråle och adjunkt Collinder.

Sundsvall som ofvan

Fredrik Törnvall.

Justeraadt

N. F. Lilliestråle.

E. Collinder.

Rätt utdraget:

in fidem

Fredrik Törnvall.

Bil. 2.

(Afskrift.)

Till Konungen.

Mer än 25 år hafva förflutit, sedan Sundsvalls dåvarande femklassiga läroverk genom Eders Kungl. Maj:ts nådiga bref den 1 juni 1877 utvidgades till högre allmänt läroverk, dock allenast på reallinjen fullständigt i de fyra högsta klasserna. Denna tidrymd kännetecknas för Västernorrlands län och i synnerhet för Sundsvall med omnejd, eller landskapet Medelpad, af en snabbt fortgående utveckling på alla områden, hvartill knappast någon ort inom riket torde kunna uppvisa motstycke.

Denna utveckling, som kanske mest skönjbart framträder i den starka ökningen af folkmängden, gör behovet af fullständiga och tidsenliga bildningsanstalter för den uppväxande ungdomen alltmer trängande, och ingen lärer numera kunna påstå, att detta behof här är tillgodosedt genom ett allenast å reallinjen fullständigt allmänt läroverk.

Uti en nyligen aflåten underdånig skrifvelse har Sundsvalls allmänna läroverks kollegium inför Eders Kungl. Maj:t framlagt behovet af läroverkets utvidgning jämväl på latinlinjen och på ett uttömmande sätt påpekat de stora olägenheterna för målsmän och lärjungar äfvensom för orten i dess helhet af den antydda, läroverket ännu vidlådande bristen.

Då nu stadsfullmäktige känt sig manade att härutinnan göra gemensam sak med läroverkskollegiet, hafva stadsfullmäktige föga att tillägga utöfver hvad läroverkskollegiet i saken redan anfört.

Emellertid anse sig stadsfullmäktige icke böra underlåta att något utförligare än läroverkskollegiet gjort framhålla den för frågans bedömande synnerligen viktiga faktorn: folkmängden inom orten och dess tillväxt under de senare årtiondena.

I en statistisk afhandling med titel »Västernorrlands län 1871—1895», af fackmän utarbetad på föranstaltande af kommitterade för länets deltagande i allmänna konst- och industriutställningen i Stockholm 1897, äro hithörande förhållanden på ett särdeles upplysande sätt skildrade. Då den tidsperiod, afhandlingen afser, i hufvudsak sammanfaller med här

ofvan angifna skede af Sundsvalls allmänna läroverks tillvaro, tillåta sig stadsfullmäktige att här såsom bilaga åberopa ett utdrag af en i afhandlingen, sidan 18 och följande, förekommande statistisk tabell. (Bilaga A). Ur fortsättningen af samma arbete tillåta sig stadsfullmäktige vidare citera följande:

»De tre Västernorrländska städernas folkmängd har under åren 1871—95 ökats med 102 procent (årligt medeltal 2,85 procent), Sundsvall särskildt med 116 procent eller i årligt medeltal 3,13 procent. För stadssamhällen i vårt land är detta oemotsägligt en märklig tillväxt, som icke blott är jämförlig med, utan till och med — hvad Sundsvall beträffar — öfverträffar våra storstäders, Stockholms, Göteborgs och Malmös (med resp. 100, 103 och 105 procent ökning, d. v. s. i årliga medeltal 2,81, 2,88 och 2,91 procent.) Af de svenska städerna öfver hufvud är det endast Helsingborg (med 180 [4,21]), Halmstad (med 133 [3,44] procent och Söderhamn (med 122 [3,25] procent), som i detta hänseende gjort större framsteg än Sundsvall.

Landsbygden i Västernorrlands län, med en folkmängdsökning af 57 procent (1,83 procent årligen) står såsom ett helt öfverträffad. Minskning (med 1 procent) har förekommit blott i en enda kommun, Hemsö.

I några socknar är tillväxten visserligen obetydlig, men i andra så mycket större och står i vissa af dem utan motstycke. Detta sistnämnda omdöme gäller företrädesvis sågverkssocknarna omkring Sundsvall (Njurunda med 107, Skön med 232, Alnö med 300, Timrå med 172, Hässjö med 59 procent); Hernösand (Högsjö med 76, Gudmandrå med 178, Ytter-Lännäs med 109, Bjarträ med 103 procent) och Örnsköldsvik (Sjålevad med 55, Arnäs med 55, Grundsunda med 56 procent). Selångers och Säbrå kommuner, den förra med 71 och den senare med 54 procent ökning, hafva väl härför hufvudsakligen sin närhet till städerna Sundsvall och Hernösand att tacka.

Anser man Sundsvalls sågverksdistrikt sammanfalla med Medelpads östra fögderi och Hernösands distrikt med Södra Ångermanlands nedre fögderi samt räknar till det förra Sundsvalls, till det senare Hernösands stad, så har under den period, som behandlas, folkmängden i Sundsvallsdistriktet ökats från 27,455 till 57,224 och i Hernösandsdistriktet från 28,775 till 46,913 personer, d. v. s. med resp. 108 och 63 procent (2,98 och 1,97 procent om året). Folkökningen i Nordamerikas förenta stater, hvilken plägar betraktas såsom måttstocken för en snabb utveckling i våra dagar, uppgår under samma tid till 80 procent (2,40 procent

ärligen). Att karaktärisera den nordsvenska sågverksbygdens framåtskridande såsom påminnande om Amerikas innebär alltså långt ifrån någon öfverdrift.

Men vi hafva ännu några socknar utom de redan nämnda, hvilkas folkökningsprocent öfverstiger (eller åtminstone motsvarar) medeltalet för länets landsbygd. Dessa äro: Hafverö (97 procent) i Medelpads västra fögderi: — — — —. Jämte sågverkssocknarna är det alltså äfven de stora skogssocknarna, som särskildt gått framåt, och deras tätare bebyggande — som visserligen delvis är befrämjadt af statsbanornas framdragande genom länet — afgifver ett fördelaktigt vittnesbörd om det inflytande, skogarnes tillgodogörande utöfvat på odlingens utbredning — —.

Sammanställas areal och folkmängd, erhålles *folkmängdstätheten* (se bifogade tabell), hvilken naturligtvis undergår samma förändringar som folkmängden själf. Medan länet år 1870 ännu icke räknade öfver hufvud mer än 6 innebyggare på kvadratkilometern, har siffran år 1895 stigit till 9. Jämförd med folkmängdstätheten i de södra och mellersta delarne af vårt land, är ju Västernorrlands län fortfarande ringa. Men det är egentligen endast de stora områdena i länets inre delar, om hvilka detta omdöme är i verkligheten gällande. Södra Ångermanlands nedre fögderi med Hernösand räknar 21, Medelpads östra fögderi med Sundsvall 24 innebyggare på kvadratkilometern, och denna folkmängdstäthet öfverträffar flere af de sydligare länens, såsom Värmlands, Gotlands och Smålands-länens, ja Sundsvallsdistriktet är till och med tätare befolkadt än Stockholms, Västmanlands, Örebro och Älfsborgs län öfver hufvud taget. Räknas till det sistnämnda distriktet icke Indals tingslag, stiger dess folkmängdstäthet till 42 personer på kvadratkilometern; i förhållande till arealen större folkmängd äga endast Blekinge, Göteborgs och Bohus samt Malmöhus län. Sköns tingslag här uppe är i själfva verket det tätast bebodda tingslaget i hela vårt land.»

Såsom tillägg till de folkmängdsuppgifter, anförda arbete innehåller, återopas kungl. statistiska centralbyråns till ledning vid vissa val offentliggjorda »Uppgift å folkmängden inom hvarje kommun, härad, tingslag o. s. v. den 31 december 1902, enligt hvilken siffrorna för folkmängden inom Medelpad ställa sig sålunda:

Medelpads västra domsaga (= västra fögderiet)	32,751
» östra » (= östra »)	46,631
Sundsvalls stad	15,671
	Summa 95,053

utvisande alltså en ökning sedan 1895 med 7,362, däraf för västra fögderiet 2,284, för östra fögderiet 3,261 och för Sundsvalls stad 1,817.

Då, såsom det är att hoppas, det väckta förslaget om en ostkustbana genom Norrland inom en nära förestående framtid realiserats, emotse Sundsvalls stad och omnejd, som af detta företag på det intimaste beröras, en tid af ytterligare och varaktig utveckling.

På grund af ofvanstående och med lifligt instämmande i hvad läroverkskollegiet i sin underdåniga skrifvelse anført, våga stadsfullmäktige hos Eders Kungl. Maj:t i djupaste underdånighet anhålla om åtgärders vidtagande i och för Sundsvalls allmänna läroverks utvidgning till fullständigt sådant jämväl på latinlinjen.

Underdånigst

På stadsfullmäktiges i Sundsvall vägnar.

J. F. Cornell.

Sundsvall den 17 september 1903.

Vidimeras:

E. Ödlund.